

Het Broek van Claes

"Mijn vader stond op zijn veld en hij keek naar het oosten en het zuiden. Rechts lagen de vlakke beemden van de Demervallei, links de heuvelen van Diest, en vlak voor hem kronkelde de Demer..."

Ik was klein, en mijn blik ging niet zo ver. Ik zag alleen het klare water van den Demer, het kruid en de waterbloemen en de spelende vischjes tegen den oever."

(Ernest Claes • Van de os en de ezel)

Op stap met Ernest Claes in de Demerbroeken

Via deze brochure kan je zelf op verkenning gaan in de Demerbroeken. Je volgt daarbij de groene wandeling (3 km).

Drie personen zijn daarbij je gids en vertellen je hun verhalen: Ernest Claes, Stan De Strooper en Toemaatje.

Veel plezier!

Ernest Claes

Ernest Claes leefde in een overgangstijd, toen een oudere samenlevingsvorm langzaam moest wijken voor de modernisering. Dat maakt van Claes een vertolker van een manier van leven en van kijken naar het leven. Zijn werk reikt veel verder dan Zichem of Vlaanderen. Het vertelt een stukje van het universele verhaal van de mensheid. Zijn jeugdherinneringen zijn gelinkt aan die oudere samenleving, aan het leven in het broek, aan de volksverhalen en dorpsfiguren. Zijn personages zijn nauw verbonden met natuur en landschap. Het geloof in heksen en toverij was nog niet helemaal uitgebannen. De Demerbroeken waren een oord waar mysterie en griezelverhalen

troef waren. Ga je samen met Nest mee terug in de tijd op zoek naar het mysterie van de Demerbroeken?

Nest vertelt uit *Wannes Raps* (1926), *Steden en landschappen*. De *Demervallei* (1935), *Van den os en den ezel* (1937), *Jeugd* (1940), *De Oude Klok* (1947), *Floere het Fluwijn* (1951), *Voordrachtgevers zijn avonturiers* (1962).

Stan De Strooper

Stan De Strooper kent het gebied als zijn broekzak en weet wat er te beleven valt. Dieren en planten hebben geen geheimen voor hem. Alle leuke weetjes over het broek en de omgeving krijg je van hem te horen!

Toemaatje

Toemaatje is een goedlachse rebel. Zij weet altijd wel een verhaaltje te vertellen of een gedichtje voor te dragen. Zij geeft je net dat beetje extra bij je bezoek aan de Demerbroeken!

1. Het huis en de tuin

Ernest Claes ("Jeugd" en "Van den os en den ezel"):

"Ons huis was van de steenweg afgescheiden door een tuin, met een doornhaag omzoomd, en het tuinpad liep dwars er door, recht naar de voordeur. Als ge met de rug naar de voorgevel stondt lag links Averbode, de bos- en de heidestreek, de Kempen. Rechts lag Zichem, het dorp, het Demerland, en daarachter het Hageland. Wij woonden juist op de scheidingslijn."

"Ons huis was in die jaren vooral de veilige schuilplaats voor de wildstrovers in de streek..."

De streek was zeer wildrijk. Aan de ene kant bos en heide,... .. heesters en hagen, een paradijs voor hazen, konijnen, fazanten en patrijzen. Aan de andere kant de weiden en moerassen van het broek, langs Demer, Dulp en Letsgracht, die bekend waren voor het waterwild... ..Ons huis lag maar een paar minuten van de bosrand af, en het broek begon vlak achter onze tuin."

Kempen

Haas

Patrijs

Hageland

Stan De Strooper:

Een natuurlijke tuin bestaat uit verschillende plantensoorten zoals in een bos. Op de bodem bevinden zich mossen en daarna grassen, kruiden, struiken en bomen. In elke laag tref je verschillende plantensoorten aan. Zo ontstaat een gevarieerd geheel met wisselende afmetingen, kleuren en vruchten. Omdat in de tuin van Nest de hoogste planten zich aan de randen bevinden wordt de tuin ook wat afgeschermd tegen geluiden en blikken van buiten de tuin.. Het grasveld nodigt uit: je vindt er altijd wel een plaatsje uit de wind.

In de moderne fruitteelt werkt men vooral met laagstambomen. Voor de natuurwaarden en het uitzicht zijn hoogstamfruitbomen echter nog altijd onovertroffen en dus staan ze ook in onze tuin. Want zeg nu zelf, wat geeft er meer lentegevoel dan een bloeiende hoogstam? Smaakt het fruit, vers geplukt van de boom, niet overheerlijk? En vervult de steenuil die in zo'n hoogstamfruitboom nestelt, je niet met een wonderlijke voldoening?

Toemaatje:

Jan Van Hemelryck, deskundige en bewonderaar van Ernest Claes, brengt een ode aan de schrijver:

"Over Ernest Claes is reeds veel gezegd en geschreven. Hij hield van zijn mensen en van zijn Zichem. Altijd bleef hij zich bewust van zijn afkomst en nooit heeft hij zijn dorpsgenoten verloochend. (...) Ernest Claes heeft onze kleine gemeente beroemd gemaakt door de talloze en onvergetelijke mensentypes die hij er liet leven: de Witte..., Pastoor Minten (Campens), Wannes Raps en zovele anderen.... Ernest Claes heeft in zijn leven en in zijn werk een boodschap gelegd die eeuwig is: ik geloof in de goedheid van de mens. Ernest Claes is de verpersoonlijking geworden van onze streek, van onze gevoelens, van onze weemoed..."

... Het ... gemeentebestuur van Zichem heeft de straat die loopt van aan de markt voorbij het geboortehuis tot in Averbode, omgedoopt tot de Ernest Claesstraat... Toen zijn geboortehuis werd verkocht op 18 april 1966, werd dit op het nippertje gered door Jan van Hemelryck. Op 29 april 1967 had de officiële opening plaats en was Nest aanwezig.
www.openzichems.be

Steenuil

2. De Hulpe-oever en het zwemkot

Ernest Claes: ("Jeugd")

"Voor mijn schoolkameraden was ik de verteller geworden... .. In het naar huis komen uit de school hebben wij honderden keren op de wegrand, of in de weide er naast, in een groepje bijeen gelegen om te vertellen... ..Ik zie me nog zitten, op de oever van de Dulp, bij het zwemkot. Voor mij lag Peer Grune, op zijn buik, de ellebogen in het gras, en de kin op de handen. Jef van Rikus kon niet luisteren zonder een sprietje in de mond... ..Voortdurend onderbrak hij mij met de vraag: "Het is toch wel ècht gebeurd hè?" Hadden ze kunnen vermoeden dat ik ze iets van eigen kooksel voorschotelde, dan hadden ze mij in de Dulp verdronken."

In de tijd van Claes was de Hulpe nog geen dode rivier. (stekelbaars)

Stan De Strooper:

In de verhalen van Ernest Claes wordt er nog volop gezwommen in de Demer en in de Hulpe. Het water was toen dan ook nog veel zuiverder dan nu. Helemaal zorgeloos was het echter ook toen al niet meer: in 1936 al waarschuwt hij voor de vervuiling van de waterlopen. Gelukkig verbeterde de waterkwaliteit de laatste jaren weer.

Langs de rivier zie je ook nog vaak vroegere meanders. De oudere zijn bijna volledig verland en begroeid met bomen en struiken. Deze kleine lusvormige vijvertjes zijn echte natuurpareltjes. Door hun wisselende waterstand - in de winter boordevol water, in de zomer vrijwel droog - herbergen deze meanders een diversiteit aan bloemen en planten. De voornaamste vochtminnende water- of moerasplanten treft men er aan. Het zijn tevens ideale verblijfplaatsen voor allerlei amfibieën, waaronder de groene en bruine kikker, de pad en de salamander.

Toemaatje:

*Een liedje van het water
Ik lag de lieve lange dag
tussen het bloeiend fluitekruid;
er zweefde een liedje voor mij uit,
nu hoort naar wat ik zingen mag:*

*Wie nooit de lieve lange dag
bij 't spiegelklare water lag,
zijn uur is kort, zijn vreugd heeft uit, -
want nimmer zag hij wat ik zag
tussen het bloeiend fluitekruid.*

*Wie naar het klare water gaat
hem zullen de ogen opengaan,
want zeker zal hij hier verstaan,
geknield tussen wat groeit en leeft,
hoe God het schoonste zingen geeft
bij water, bloeiend kruid en riet
om niet!*

Ida Gerhardt (1905-1997)

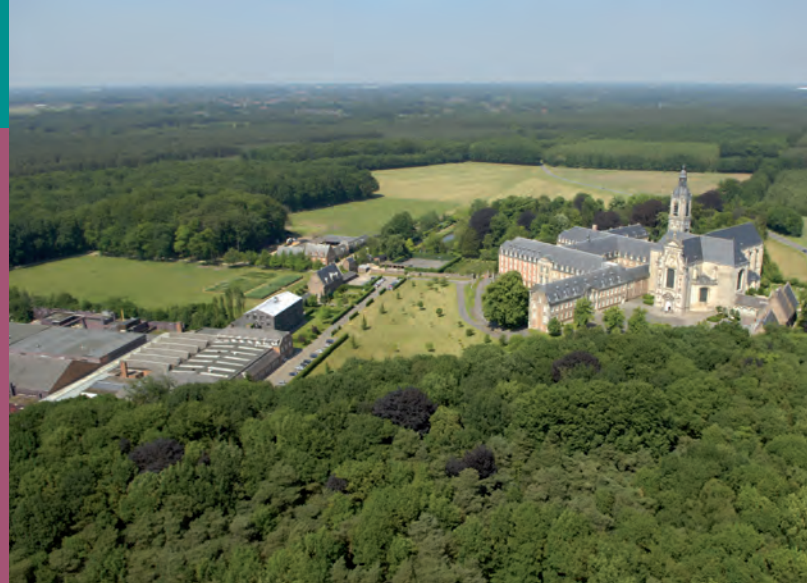

3. De kijktoren

Ernest Claes: ("Jeugd")

"Op de heuvel, een eind ver in het bosland, rees de hoge toren op van het Norbertijner-klooster. Die blikte over de hele Demervallei, over de Kempen, en tot Diest en Westerlo konden ze de gouden klank van zijn klokken horen." "Ik heb eens van Victor-ome, vaders broer, een verhaal gehoord als zou onder de Franse revolutie het klooster van Averbode, met al de gronden en bossen er bij, van de Fransen gekocht zijn geweest door een Claes... ..Het was dus "Zwart Goed". Degenen die dat kochten waren met ziel en lichaam aan de duivel overgeleverd... ..En onze Claes, waarschijnlijk gefolterd door gewetenswroeging en schrik voor de hel, deed zijn aankoop van de hand... ..aan De Merode. Toen was 't geen Zwart Goed meer... de ziel van de domme Claes was gelukkig gered... ..De Norbertijnen kwamen terug, maar klooster en kerk en al zijn het eigendom gebleven van de grafelijke familie die het verhuurde aan de abdij."

Averbode bos & heide

Van hieruit kan je de toren van de abdij zien, de dennenbossen zijn deel van het natuurgebied Averbode bos & heide. Op initiatief van de Vlaamse overheid kon de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) in 2004 de bossen van de Merode aankopen. Daarna werden ze doorverkocht aan verschillende partners die ze nu beheren. Ieder met eigen accenten, maar wel als één geheel in functie van mens én natuur. Natuurpunt verwierf ruim 530 hectare, vooral het gedeelte rond de Abdij van Averbode, op het kruispunt van de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams Brabant. Natuurpunt stelt met steun van gemeentebesturen, lokale verenigingen en commerciële partners deze prachtige natuur op een verantwoorde manier open. Nog een gebied waar je op verkenning kan gaan!

Stan De Strooper:

Van op de kijktoren zie je een grachtenstelsel met diepere plassen. Even verderop liggen twee oude turfkuilen. Al dat water vormt een paradijs voor waterminnende dieren. Ten noordwesten van de kijktoren ligt een gebied met trilveen, een waterbed in de open natuur. Erop lopen is een hele ervaring. Een beetje griezelig, maar vooral zompig en best wel gevaarlijk. Voor je het weet, lig je in het water: onder het trilveen. Een trilveen - kragge of kwacht in de volksmond - is een vrij zeldzaam natuurverschijnsel. Enkel in laagveengebied kom je ze tegen. En dan nog, niet overal. Open waterplassen, een beetje beschermt en bovendien met schoon en niet te voedserijk water zijn ideaal. Hoe ontstaat zo een trilveen? Open water groeit geleidelijk dicht. Op de drijvende waterplanten groeit een tweede laag. Deze laag is de perfecte plek voor planten zoals holpijp, wateraardbei en waterdriblad. Je krijgt een heel dik tapijt vastgehecht aan de oevers. Dat is een trilveen.

Toemaatje:

In 'Wannes Raps' vertelt Nest Claes van de 'Grune Jager': de duivel in vermoming.

"Wannes was op een vroege uchtend een haas uit een strop aan 't doen, in de Westelse bossen, toen er plots naast hem een man stond, helemaal in 't groen gekleed... en met een gezicht zo wit als de dood. Wannes ... meende te gaan lopen maar dierf niet. Dan vroeg hij aan de vreemde wat deze gedomme! van hem wilde. Geen antwoord. De groene brilogen in het kalkwitte gezicht stonden strak op Wannes gericht, en geen spier van zijn wezen vertrok..."

Wannes liep zo de hele dag rond in het bos, met de dood op zijn lee van schrik, .. en hij kwam iedere keer op hetzelfde punt uit...Toen hoorde hij ieverans diep in het bos een klok luiden en toen schoten de woorden van zijn peerdepaternoster ... hem weer te binnen. En met een grote schreeuw was de Groene verdwenen. En et stoenk één uur in 't rond naar solfer en pek."

Dancing 'De Groene Jager' in Scherpenheuvel is jarenlang een legendarische uitgangsplaats geweest.

4. Hooimijten

Ernest Claes: ("Floere het Fluwijn")

"Seven Doring de boer sprak tot zijn zonen; hij sprak: "Hier op de rand van de weide, tegen de houtkant, bouwv gij de mijt op met het zure moerashooi. Wij gebruiken dat het volgend jaar als strooisel in de stal." De zonen van Seven Doring de boer bouwden de mijt met het slechte hooi tegen de houtkant. In de donkerste diepte onder de hooimijt heeft Wele, de moeder van Floere, haar nest gebouwd."

Kleine zoogdieren die leven in hout-en hooimijten

Bunzing

Wezel

Steenmarter

Stan De Strooper:

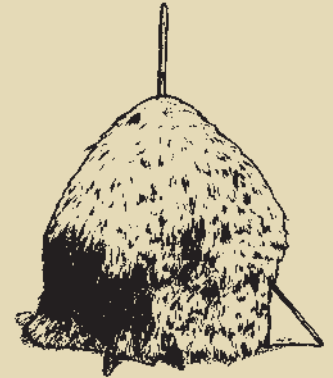
Hooimijten worden gemaakt uit cirkelvormig opgestapeld hooi op takkenbossen, die hier in de streek mutsaards genoemd worden. Bovenop het hooi worden ronde strobusselels gelegd die het water afvoeren en er voor zorgen dat het hooi droog blijft. Houtmijten zijn rechthoekige stapels, dikwijls bovenaan afgedekt met brem, eveneens bedoeld om het onderliggend hout droog te houden. Een hooi- of houtmijt oefent op heel wat dieren een grote aantrekkingskracht uit. Het is er warmer dan in open lucht en het dak zorgt voor een droog onderkomen.

Toemaatje:

Floere is een steenmarter, een roofdier uit de familie der marterachtigen. Hij heeft een bruine vacht met een witte tot grijswitte keelvlak en kan tot een halve meter lang worden, met een staart van nog eens bijna 30 cm. Muizen, ratten, woelmuizen en eekhoorns, soms ook kikkers en hagedissen staan op zijn menu. Hoewel hij dus als vleeseter te boek staat, is hij ook verzot op vruchten, bessen, kersen, vogels en eieren. Floere leeft meestal op zijn eentje in holle bomen en steenhopen. Soms woont hij op zolders of vlieringen, in stallen of schuren en zelfs auto's, onder de motorkap. Soms graaft hij een hol in de grond. De steenmarter is jaren zeldzaam geweest, maar gelukkig zijn er nu weer meer!

www.wikipedia.org.nl

5. Het broek

Ernest Claes: ("Jeugd")

"In het najaar schoot het broek dikwijls onder water tot bijna tegen ons huis, het was een vlakte als een zee, waarop grote vluchten watervogels kwamen neerstrijken... ..Als het begon te vriezen was meteen al het vogelvolk weg, dan lag er achter ons huis een uitgestrekt ijsveld, van aan de Testeltse berg tot tegen onze tuin, van de Roebos tot achter de Riethoek, en de wind scheerde daarover als een zeis. Van de vastgevroren vlakte steeg de ganse nacht een lang hol gekraak op..., en als de stormwind in de avond dat scheurend geluid deed aanzwellen klonk het precies als het gehuil van helse geesten. "De weerwolf zit in het broek," zegde er iemand, en op zo'n avond zou er geen van de kinderen een voet buiten de deur hebben durven zetten".

Heel af en toe doen kraanvogels op trek de Demerbroeken aan

Stan De Strooper:

Riet groeit aan waterkanten, in moerassen en natte weiden. Tussen het riet groeien dikwijls andere planten zoals lisdodde, gele lis en wolfspoot omdat het de meststoffen uit het water opneemt. Voor insecten vormt de rietkraag een interessante thuis. Deze insecten vliegen vooral in het voorjaar en de zomer en zijn een lekkernij voor trekvogels. Die komen in de lente uit het zuiden, bouwen hier hun nest en trekken in het najaar met hun jongen terug. In het voorjaar zingen hier vooral kleine karekiet, blauwborst en rietgors. Riet heeft ook een waterzuiverende functie omdat het de meststoffen in het water opneemt. Vroeger werd riet veel gebruikt als dakbedekking, als afdeklaag om bieten- en aardappelhopen tegen vorst te beschermen of in rietmatten voor eendenkooien. Verdroging, vermesting en verzuring werken de verruiging van de rietkraag en de overgang naar wilgenbroekbos in de hand. Wil je riet behouden, dan is rietlandbeheer noodzakelijk: het maaien van riet in de winter en het kappen van wilgenopslag bij lage waterstand of in de winter.

Toemaatje: Een weerwolfsage uit Zichem

Na het feest gingen Marie en haar vrijer naar huis. "Daan?" Haar vrijer liet niets van zich horen. Hij had er absoluut op gestaan om weer over het bospad naar huis te lopen. "Daan?" riep ze nu wat harder. Nog steeds geen antwoord. "... Ik loop vast door." Ze wilde hier geen minuut langer blijven. Iedereen wist dat de bossen hier onveilig waren. Ze was nog geen tien meter verder toen geritsel haar deed omkijken. Achter haar stond nu een zwarte wolf, groter dan ze ooit had gezien, klaar om te springen. Ze draaide zich om en rende dwars door het bos naar de boerderij. Ze hoorde dat de wolf haar op de voet volgde. Voor ze de deur thuis achter zich kon dichttrekken, hapte het naar haar schenen, maar nam alleen een stuk uit haar rode omslagdoek. Niet veel later kwam ook Daan aan. Toen Marie hem alles, nog bevend van schrik vertelde, moest Daan lachen. Hij lachte met zijn mond open, waarin Marie tussen zijn tanden rode draadjes zag, in precies dezelfde kleur als haar omslagdoek...

Blauwborst

Rietgors

6. Vijvers

Ernest Claes: ("Wannes Raps")

"Wannes Raps deed vele stielen. Zijn grootste liefhebberij was toch het vissen, en ik geloof dat het door hem is dat ik het ook zo gaarne doe. Wat een schone keer ben ik met Wannes tegen de avond mee het broek ingelopen... ..Dat waren uren om nooit in uw leven te vergeten. We trokken dan door onze hof de beemden in, naar de Dulp, de Letsgracht of de kuilen van het broek..."

... Boven de Vinkenberg stond de ijskoude maan tegen de matblauwe hemel. Ze hing vast in de lucht op haar eigen te witblinken, en zo dichtbij dat ge Manneke Maan met zijn bussel hout er klaar zaagt instaan..."

...De witte nevel kroop uit de grachten en voren omhoog... Uit die doezelige smoor piepte soms een vogel vlak voor uw voeten op, of aan een gracht pletste een kikvors ineens in het water, en dan schoot er een koude angtschok tot in mijn haar."

Bruine kikker

Toemaatje:
Het mannetje van de maan

Het mannetje van de maan:
wat heeft hij toch voor kwaad gedaan?
Het was op een zondag bitter koud,
hij had geen kolen en geen hout;
toen is hij naar het bos gegaan
en heeft een bussel hout gestolen;
had hij dat maar niet gedaan:
nu moet hij voor straf in het maantje staan.

Stan De Strooper:

Vijvers en poelen krioelen van het leven. Moerasplanten als kattenstaart, leverkruid en moerasspirea staan nog net op het droge terwijl oeverplanten als riet en gele lis met hun wortels en een deel van de stengels reeds overwegend in het water staan. Nog dieper in het water staan de echte waterplanten zoals vederkruid en hoornblad. Alleen hun bloemen komen tijdelijk boven het water uitpiepen. Een speciale groep vormen de waterplanten met drijvende bladeren zoals gele plomp en kikkerbeet. Nog meer aangepast is het kroos, herkenbaar aan de massa zeer kleine drijvende blaadjes die alle voedsel uit het water zelf halen en dus niet wortelen in de waterbodem. Zuivere waterplassen met een rijk waterleven behoren tot de meest bedreigde levensgemeenschappen. Daarom dat we ze hier in het natuurgebied alle kansen willen geven die ze elders dikwijls niet meer krijgen.

Leverkruid

Moerasspirea

Kikkerbeet

Kattenstaart

7. Dwaallichten

Ernest Claes: ("Jeugd")

"In de hete zomernachten hing er boven de "kwachten" of moerassen van het broek een bleke smoor, en daarin verschenen de dwaallichten. Een dwaallicht is een ziel uit het vagevuur die voor een nacht terug op de aarde magof is een ziel van een ongedoopte die altijd dolen en zoeken moet, of ... van een verdoemde die terugkomt om kwaad te doen. Het is een angstwekkende verschijning. Eerst komt er een vage glans, als de weerschijn van een vuur, dan klaart door de nevel langzaam een rode vorm, nu hoog, dan laag, rond, langwerpig... altijd verandert het en beweegt het., en stokstijf blijft degene die het beziet stilstaan... En opeens is het of het rode licht hem ontdekt heeft, als een schicht komt het recht om hem toegevolgen, en dan is er maar één uitweg...lopen, lopen..."

Toemaatje:

Een dwaallicht is een blauwachtig lichtje boven moerassen en kerkhoven. De natuurkundige verklaring voor dwaallichtjes is de langzame ontvlaming van moerasgas, dat voornamelijk bestaat uit methaan. Het gas ontstaat in moerassen als gevolg van natuurlijke vergisting van organisch materiaal, zoals dat van botten van levende organismen. Het is de natuurlijke variant van het gas dat in vuilstortplaatsen ontstaat, het zogenaamde stort- of biogas. Volgens sommige volkssagen zouden het de zielen van ongedoopte en/of doodgeboren kinderen zijn. De dwaallichtjes zouden ook mensen in het water lokken.

Stan De Strooper:

Het grootste probleem van Demerbroeken is het verdwijnen van het open landschap. Natuurpunt wil het broek zo veel mogelijk open houden door de graslanden regelmatig te maaien. Zo krijgt het bos hier niet de overhand. Ook verarmt regelmatig maaien de bodem waardoor zeldzame planten kansen krijgen. Op die manier verschijnen weer beetje bij beetje een aantal bloemenrijke hooilanden van weleer. Hier profiteren ook allerlei kleurige vlinders en een aantal weidevogels van. Aan de bosrand laten we wel ruigtes ontstaan die een geleidelijke en interessante overgang vormen en een ideale plaats voor weer andere vogels, insecten en amfibieën op zoek naar voedsel of nestgelegenheid. Natuurgebieden zijn in Vlaanderen klein en schaars, daarom zorgen we bij het uitvoeren van natuurbeheer voor zoveel mogelijk variatie!

Dagpauwoog

Koolwitje

Krabspin

Waterral

8. De trein en het station in Zichem

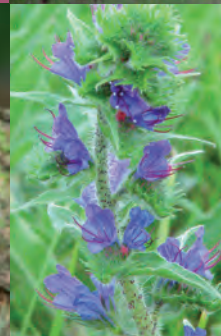
Ernest Claes: ("De Oude Klok")

"Aan vast bepaalde uren ... waren wij thuis niet gewend..., en onze oude slingerklok nog veel minder. Die klok werd zo bijna "op de tast" gelijkgezet met het zogenaamde "juiste uur". Dat laatste werd aangegeven door de treinen. Hoorden we de trein van 2u43 fluiten, dan was dat de "trein van drie uur"... Moest iemand naar de trein, dan zat die gewoonlijk ... te vroeg in het station... waar ook de herberg was." "Lowie Hovenier kwam thuis eens binnen, op weg naar het station om vandaar naar Diest te reizen. "Is 't al zo laat, Trees?" vroeg Lowie naar de klok kijkend. "Ja Lowie, zei moeder, "het zal zowel oemtrent iets zijn." Dan moet ik me spoeien voor de trein zeker?" ... Lowie haastte zich naar het station, tien minuten van ons huis gelegen, sprong nog juist bijtijds in de trein, en – reed naar Leuven, de andere richting uit. De trein voor Diest kwam eerst drie kwartier later. Toen Lowie 's avonds thuiskwam, ... zegde hij: "Ik had gerust nog een glas bier of twee kunnen drinken."

Levendbarende hagedis

Spoorwegbermen trekken warmteminnende dieren en planten aan, bv. slangenkruid en levendbarende hagedis.

Kievit

Watersnip

Stan De Strooper:

Voor het bestaan van de dijken overstroomde de vallei regelmatig. En dat had zo zijn voordelen. Vruchtbaar slib en rivierwater zorgden er voor dat het gras in de overstroomingsgebieden beter en vroeger op het jaar kon groeien. En dat hadden onze voorouders natuurlijk gauw in de mot! Eeuwenlang waren de Demerbroeken een uitgestrekt open beemdenlandschap waarin vooral hooi werd gewonnen. Het hooi werd op regelmatige tijdstippen gemaaid en daarna opgeborgen als veevoeder voor de winter. Maar het broek of moeras was niet alleen voor de mens interessant. Water brengt immers leven! De vochtige hooilanden bieden ook een thuis voor veel zeldzame planten en dieren. Weidevogels zoals kievit en de zeldzame watersnip maken immers hun nest in open graslanden. In de winter bieden de overstroomde beemden plaats aan allerlei trekvogels die uit het noorden naar hier komen, waaronder vele soorten eenden. Zo zijn pijlstaart, kuifeend en kraakeend welkome gasten.

Toemaatje:

Nog steeds kan je vanuit het station van Zichem, tot jeugdclub 'Het Boemelke', het oude stationnetje van Scherpenheuvel, de oude spoorwegbedding volgen. Vanaf juni 2006 kreeg hij een recreatief statuut, passend in een fietsenknooppuntennetwerk. De bedding wordt beheerd in functie van de aanwezige natuurwaarden. In 1880, werd de aanvraag voor de bouw van een tramlijn van Zichem naar Scherpenheuvel reeds gedaan. De aanleg kostte 335 000 Belgische frank, gedeeld door de staat, door de gemeente en door de NMBS. Op 22 januari 1894 is de spoorlijn in Scherpenheuvel feestelijk geopend door de toenmalige burgemeester Jos Michiels. Hij ontving de genodigden in zijn eigen huis en dekte de onkosten met een toelage van tweehonderd vijftig franken. De spoorlijn werd gebruikt voor personen- en goederenvervoer, respectievelijk tot 1959 en tot 1974. Bedevaarders, studenten en seizoenarbeiders die o.a. naar de Kempen en naar Wallonië spoorden, maakten er druk gebruik van.

Het treintje tussen het station van Zichem en dat van Scherpenheuvel (Uit een terreinstudie van J. Van Hoey, oktober 2006)

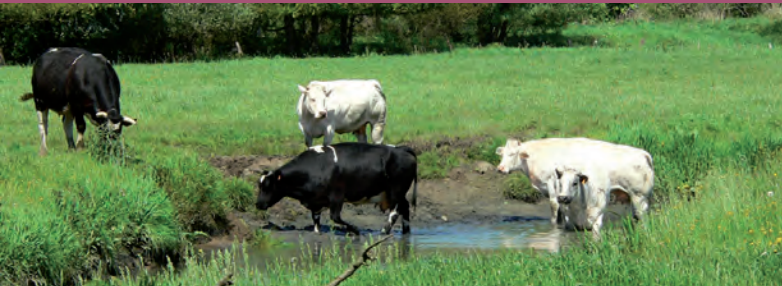
9. Weiden

Ernest Claes: ("De Oude Klok")

"In mijn kinderjaren ben ik vooral koewachter – koehuër – geweest... ..in het broek, in de gemeenteweiden achter ons huis... ..De koeien mochten maar in een deel van de weiden grazen, de rest moest blijven staan om gemaaid en droog gemaakt te worden voor hooi, en ik moest er bestendig op letten dat ze ... niet over de grachten naar de verboden weiden sprongen...

...Het gebeurde wel eens dat een koe haar sprong over de gracht te kort nam, door de moerassige rotte grond zakte, en daar liggen bleef... ..De nalatige en verschrikte koehuër moet dan uit alle macht schreeuwen: " Koe in de gracht!!... Koe in de gracht!!..." zodat men het ver over de weiden horen kan, en bij de gekende noodroep komen de mensen die op veld en beemd aan de arbeid zijn toegelopen met schoppen, touwen en staken, soms moet er zelfs een paard of een os bijgehaald worden, en er wordt gegraven, getrokken en gevloekt tot het lamme beest, dat met vier poten lag vastgeklemd in de weke leemgrond, eindelijk weer op de weide staat."

Noorse fjordenpaarden

Stan De Strooper:

In de Demerbroeken willen we bloemrijke graslanden in stand houden omwille van hun rijkdom aan natuur en de speciale sfeer van het landschap. Dat doen we door begrazing. Grote wilde grazers zorgden er oorspronkelijk voor dat oppervlaktes in het landschap steeds open bleven. Natuurpunt kiest er nu dikwijls voor te werken met runderen van lokale landbouwers. Soms zetten we zelf grote grazers in. Stoere rassen, zoals Noorse fjorden-, Poolse Konik-, of Shetlandpaarden of Angus-Aberdeen-, Schotse hoogland- of Galloway-runderen zijn zeer geschikt. Wandelaars en fietsers blijven van harte welkom. Via kantelpoortjes kan je het begrazingsblok binnen gaan en met wat geluk van dichtbij kennis maken met de Galloway-runderen. Het openstellen van de Demerbroeken als natuurgebied mét begrazing is een bewuste keuze van Natuurpunt. Als mensen kunnen wandelen door een mooie omgeving en kunnen genieten van de planten en dieren die er voorkomen, wordt de nood aan natuurbescherming duidelijk.

Toemaatje:

Tot in de jaren '50 in de twintigste eeuw werkten landarbeiders voor een groot deel met de hand. Langzaam namen machines het werk over als dat mogelijk was. Langs de Demer lag, dankzij de regelmatige slibafzettingen, veel vruchtbare landbouwgrond. Ondanks de kleiige en natte ondergrond was het zeer geschikt als graas- en hooiland. David Swinnen interviewde enkele oude grondgebruikers. Die mensen zijn ondertussen overleden. Zij vertelden dat in het hooiseizoen soms tussen de 70 en 90 personen kwamen werken op de hooilanden in het centraal gebied van de Demerbroeken, in de omgeving van de Boekweitberg, gelegen in het Middelbroek en Banhoutbroek. Die van Zichem zaten voornamelijk in de Kloosterbeemden en die van Testelt in "t goe broek". Gewoonlijk waren het dagloners ten dienste van de grote hooimarchands.

Galloway's

10. Leigracht

Ernest Claes: ("De Oude Klok")

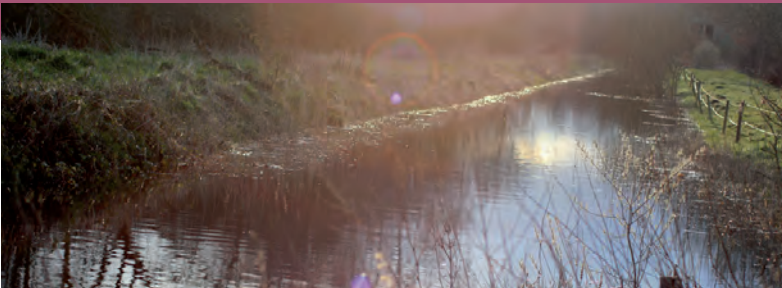
"Om onze weiden liep een brede maar ondiepe beek, de Leytsgracht, waarin ik vissen kon, niet met een hengel-roede of net, maar met "meuren". Op een afstand van enkele meters maakt men, met het onkruid uit de beek en met graszoden, twee lichte dijkjes, die even boven het wateroppervlak uitsteken, en het water laten doorzijpelen, maar niet de vissen. Zodra die klaar zijn begint men het water tussen de twee dijkjes te "meuren", te vertroebelen, met er door te baggeren en het grondslak met de voeten op te halen, tot het zo donker vuil wordt dat de vissen de kop naar boven steken om lucht te happen. Met de handen of met de pet vangt men ze dan gemakkelijk. In het gemeurde water zag men niet altijd dat het echte vis was en gebeurde het dat men een ander waterbeest, een "vismoeier" –dikke zwarte waterkever, - een "meerkat", on-eetbare vissoort, of een "schorpioen" – waterhagedis – in handen kreeg, gooide men dat haastig, met een koude schrikkrilling door de benen, op de oever."

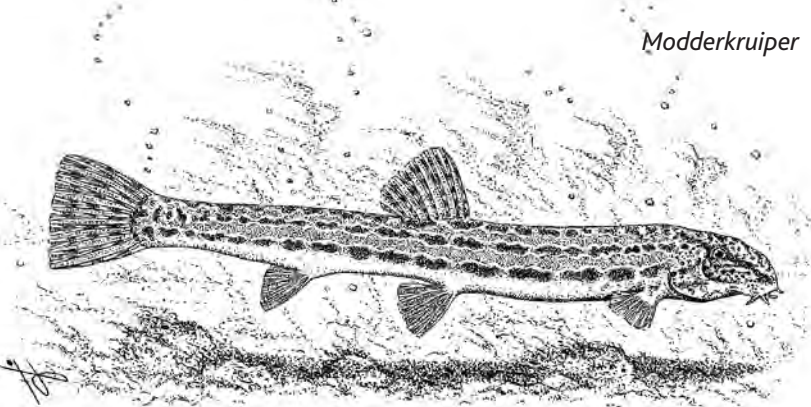
Alpenwatersalamander

Kamsalamander

Modderkruiper

Stan De Strooper:

De meerkat van Claes is waarschijnlijk een grote modderkruiper. De grote modderkruiper is een typische bewoner van traagstromende tot stilstaande wateren met een dikke modderlaag en veel plantenresten. Als er geen water is in de bedding, kan deze vis toch overleven omdat hij zuurstof via zijn spijsverteringsorganen binnenhaalt. Na de droogte heeft de modderkruiper dan het rijk alleen. Deze zeer zeldzame zoetwatervis wordt in de volksmond ook wel wedervis of weeraal genoemd. De vis wordt namelijk onrustig bij luchtdrukschommelingen, wat maakt dat hij bij nakend onweer erg actief wordt. Als hij uit het water genomen wordt produceert hij een piepend geluid wat hem de benaming fluitaal of aalpieper oplevert. In Vlaanderen wordt de soort beschreven als zeldzaam en kwetsbaar en de Europese wetgeving stelt dat alles in het werk moet worden gesteld om deze vis van verdwijning te redden. Meerkat doet ook denken aan katvis, wat de lokale naam is voor Amerikaanse dwergmeerval.

Toemaatje: Herinnering

*De geur van kruisemunt waait over, -
ik zie mijn vroege kindertijd,
de wei, het slootje en zijn tover
van koelte en doorzichtigheid.*

*Water en de geheimenissen
die voor het turen opengaan,
scholen van kleine, snelle vissen
in vlucht en onbeweeg'lijk staan.*

*En planten, fijn vertakt en zwevend,
in heldere rechtstandigheid
beneden in de diepte levend
of op het water uitgespreid.*

*Spelen, maar met een eerste ontwaren
van d'onvervreemdbaar eigen aard -
O spiegeling - na zoveel jaren,
heb ik het alles gaaf bewaard?*

Ida Gerhardt (1905-1997)

Watermunt

11. Zichem

Ernest Claes: ("Van den os en van den ezel")

"Zichem... .. de eens machtige middeleeuwse stad...

...in 1578 (is) de hertog van Parma, Alexander Farnese, in hoogsteigen persoon Zichem, dat aan den prins van Oranje behoorde en zijn heer wilde trouw blijven... komen bestormen... na twee keren teruggeslagen te zijn (nam hij) de stad eindelijk (in) omdat hij te veel kanonnen had.... ..zijn huurlingen moorden en brandden zoals ze dat in dien tijd konden, en ... na vervolgens het slot, waar de driehonderd laatste verdedigers van Zichem zich hadden verschanst, te hebben bestormd, (deed) hij de overigen met een knots doodslaan en hun lijken in den Demer werpen. De deugeniet!... En te zeggen dat hij eerst aan de voeten van Ons-Lieve-Vrouwke van Scherpenheuvel was gaan bidden om de overwinning te behalen. Zóó'n schrik had hij van de mannen van Zichem."

Basiliek Scherpenheuvel

Maagdentoren

Stan De Strooper:

Als je het heel nuchter bekijkt, dan is een kerktoeren een soort steile rots met allerlei spleten en gaten. Op vogels maakt de kerktoeren diezelfde indruk, en dus hebben een aantal soorten die eigenlijk in steile rotskloven thuishoren er hun thuis gevonden. De kerkuil is er zo eentje, en de verwilderde reisduif die we in alle kerken tegenkomen stamt af van de rotsduif. De meest uitgesproken rotsbewoner die in onze streken voorkomt is vermoedelijk de gierzwaluw, die zelfs niet van de grond of uit een boom kan opvliegen: hij moet zich van een steile rotswand of kerktoeren laten vallen om zelfs maar te kunnen opstijgen. Ook de huiszwaluw en de boerenzwaluw, die hun nesten tegen muren plakken zijn oorspronkelijk vogels van steile rotsen. Maar vooral voor vleermuizen zijn hoge gebouwen een waar toevluchtsoord geworden. Ook egels, vele soorten ratten en muizen, eksters, spreeuwen, merels, kokmeeuwen en tegenwoordig zelfs vossen en steenmarters zoeken probleemloos menselijke bewoning op.

Toemaatje:

In februari 1578 beleefde Zichem de zwaarste dagen uit haar geschiedenis. Toen de soldaten van Alexander Farnese in Rillaar aankwamen, vernam Farnese, dat de stad Zichem, het bolwerk van Oranje, zich verzette tegen de overgave. Daarop stelde Farnese zijn troepen op aan de Driessepoort en viel aan. Hij stuitte op hevig verzet, geraakte toch de stad binnen en moordde het grootste deel van de bezetters uit. Vrouwen en kinderen werden gespaard. Een 200-tal Zichemse soldaten kon zich verschansen in de burcht, waarvoor ze een aarden wal hadden opgetrokken. Die werd door de soldaten en Farnese zelf afgegraven. 150 soldaten trachten de Demer over te steken, maar werden door de achtervolgende Spanjaarden afgemaakt. De burcht werd door de Spanjaarden ingenomen, en gedurende de ganse nacht werden de Zichemnaars op wreedaardige wijze vermoord. In 2005 werd ter gelegenheid van 400 jaar Scherpenheuvel het standbeeld van de Don Jon onthuld. Het stelt de Spaanse ruiter voor, die Zichem belaagt.

www.scherpenheuvel-zichem-info.be

Kerkuil

12. De Hussen

Ernest Claes: ("Steden en landschappen, De Demervallei")

"Mijn grootmoeder, Betteke van de Grune zaliger, en ook andere oude mensen, heb ik nog hooren vertellen dat de diepe hopen in het Grasbosch "Hussekoten" waren, zonder dat ik ooit aan de weet en geraakt wat ze met die Hussen bedoelden".

Wie leeft er in de hussekoten?"

Dassen leefden in de tijd van Claes nog in de Demervallei

Vos

Konijn

Melkdrupje

Stan De Strooper:

Volgens de overlevering woonden de Hussen op het Grasboch. Het Grasbosch is één van de vele heuvels in het Hageland. Ze zijn ontstaan uit zandbanken die 5 miljoen jaar geleden plots droog kwamen te liggen. De zandbanken bestonden uit ijzerhoudend zand, dat bij het droog komen plots oxideerde. Daardoor ontstond het roestbruine ijzerzandsteen waar vele gebouwen en vooral kerken in het Hageland mee gebouwd zijn.

Ijzerzandsteen laat nauwelijks water door, zodat op de Voortberg en de andere heuvels in de streek natte en droge plekken afwisselen. Samen met het contrast tussen schaduw en volle zon zorgt dat voor een aantal unieke leefgemeenschappen. Heel wat bijzondere planten en dieren vinden er een waardevol leefgebied. Hagedissen zoals de hazelworm en de levendbarende hagedis voelen zich in hun nopjes op de hete zuidflank, en ook vlinders met mooie namen als de Spaanse vlag en melkdrupje verwarmen zich graag in de zon.

Toemaatje:
De groef van de Dorenberg.

Op de Dorenberg bij Aarschot, in de zogenaamde Groef, waren er eertijds diepe holen, waarin de Alvermannetjes en hun vrouwtjes, de Hussen of Heihussen, verbleven. Daar hadden zij alle soorten woningen en kamers gemaakt. Die Alvermannetjes waren een klein volkje met een vreemde natuur, met bruinachtig vel, glinsterende ogen en zwart haar. Ze zwierven rond, stalen en plunderden als de kans zich voordeed, randden de voorbijgangers aan en deden allerlei schade. Nu ze zo lang genoeg de mensen hier gepest hadden, besloten de boeren dat kwaad gespuis te verjagen. Met heel het dorp gewapend met schoppen, rieken, bijlen en stokken, trokken ze naar de Dorenberg en joegen de Alvermannekens en hun Heihussen over de Demer, naar Rillaar toe en nog verder. Er schoten er nog enige over, maar later werden ook die verdreven en ze zijn nooit meer teruggekomen. Wauters, V., Magisch en mysterieus Hageland. Leuven: Igo, 1996. Vlaams-Brabant (Hagelandse sagen en legenden).

Spaanse vlag

13. De Hulpebrug

Ernest Claes: ("Voordrachtgevers zijn avonturiers")

"En wie heeft er schrik gehad van de Berenmutsen, de gendarmen van Scherpenheuvel, zoals ik... ..Op een hete zomermiddag kwam ik uit de school, buiten het dorp bleef ik op de Dulpbrug als gewoonlijk staan kijken naar het water, naar de visjes, naar niets. En daar schoot het in mijn hoofd: zwemmen. Dat was door vader en moeder streng verboden, ik was nog geen acht jaar oud, maar het was zo warm, het water nog zo aantrekkelijk, en de Dulp was daar bij de brug nog geen halve meter diep. Geen mens op de steenweg te zien, en wip! Broek en hemd uit en het water in. Daar lag ik te spartelen en te plonzen...lijk een jonge hond,... ..tot opeens, als een donderslag, vlak boven me: "Potferrr..." Geschrokken keek ik op, en daar stonden, halverlijfs over de brugleuning, de Lange en het Waalke, met hun vervaarlijke berenmutsen..."

In Claes' tijd kwamen hier nog otters voor, nu jammer genoeg niet meer.

Stan De Strooper:

Je staat nu op de brug over de Hulpe, en dat is een twijfelgeval tussen beek en rivier. Rivieren en beken hebben veel water in de winter, en weinig in de zomer. Dat gaat zelfs zover dat vele rivieren eigenlijk een winterbedding en een zomerbedding hebben. De zomerbedding is dan de smalle geul waar het rivierwater in de zomer in stroomt. De winterbedding is veel breder, en omvat ook de beemden die vroeger elke winter mee overstroomden. Dit systeem is door de aanleg van dijken op veel plaatsen verdwenen, maar in de Demerbroeken zijn er nog delen waar de twee beddingen goed zichtbaar blijven.

De levensomstandigheden in een rivier veranderen dus erg met de seizoenen, en ook de plaatselijk kleinere of grotere stroming van het water zorgt voor afwisseling. Rivieren en hun valleien herbergen daarom een heel brede waaier aan levensvormen. Soms kleurt het water van de Hulpe oranje door het ijzer dat het water bevat.

Toemaatje: Het rijkswachtuniform

Het uniform is altijd van groot belang geweest: het moest kleurrijk zijn, gezag afdwingen en ... schrik aanjagen. Het eerste officieel uniform van de Belgische Nationale Gendarmerie werd bij Koninklijk Besluit vastgelegd op 15 april 1832. Het groot tenue, zowel voor officieren, onderofficieren als gendarmen, bestond uit een koningsblauwe rok met scharlaken omslagen en boordsel. De gendarmen kregen bovendien nog kledingstukken die eveneens in koningsblauw laken vervaardigd waren. Hetzelfde besluit rustte de gendarmen uit met de legendarische berenmuts waarvan de basis versierd was met scharlaken stof en waarop vooraan een granaat was aangebracht. Wie zou er niet bang zijn voor die "pakkemannen"? Hoge kragen en schouderstukken beschermden de soldaat en gendarme vroeger tegen het blanke wapen. En de knopen op de mouw ... foei, foei! Vroeger gebruikten soldaten en gendarmen geen neusdoek. Ze veegden hun snot af aan hun mouw en de knopen moesten dit verhinderen ...

www.polfed-fedpol.be

14. Vertellen aan de haard

Ernest Claes: (“Van den os en den ezel”)

“De tijd van “spinninge houden”, als de vrouwen in de winteravonden, elk met het spinnewiel, en de mannen al kemp schillend, rond den haard zaten te vertellen, van heksen en spoken en de vreemde gewarigheid langs de holle wegen van het Hageland, van den brandenden schaapherder en den “Kludde” van weerwolf en dwaallicht, die tijd is voor bij, maar daarom zijn de heksen en spoken nog niet dood”.

Stan De Strooper:

Het Ernest Claes museum werd ingericht met meubels en huisgerei uit de tijd van de schrijver. Een centrale plaats wordt bekleed door de haard. In de kindertijd van Claes nam de haard de plaats in die nu door de televisie wordt bezet. Iedereen schaarde zich er om heen. Voor de warmte vooral natuurlijk, maar ook om naar de vrolijk dansende vlammen te kijken en het veilige vuur op te zoeken dat de angsten van de nacht verjaagt. En in die lange donkere winteravonden, wanneer er niet op het veld werd gewerkt, maar de mensen klusjes in huis deden, bracht de haard meer verhalen voort dan de televisie.

Veel van deze volksverhalen komen in het werk van Claes terug.

Toemaatje: 'De Witte' wordt verfilmd

Vóór ons vertrek naar Berlijn, kreeg ik het bezoek van Schoedter en Haag, filmarchitecten met grote naam in de Berlijnse filmwereld. We reden naar de geboortestreek van de Witte, Zichem en Averbode. De twee specialisten wilden een beeld van het land om te Berlijn dat hoekje Vlaamse grond op te bouwen voor de binnenopnamen. Zo zaten ze dan, terwijl we over de steenweg van Leuven naar Aarschot, van Aarschot naar Zichem reden, elk langs een kant door het raampje te kijken, met een klein geperfectioneerd foto toestel in de hand. Telkens als hen iets trof: een huis, een bosje, een lemen hut, korenveld, kerk, boerenkar en zo meer, werd dit gekiekt. Ik moest hen wijzen op al de bezienswaardigheden van de streek. Te Zichem en te Averbode werden daarna gefotografeerd alle mogelijke binnenhuizen, tuinen, herbergen, slaapkamers, schenkbanken, keukens, de straat en het station, de koffiepotten en bierkroezen, een Lievevrouwebeeldje en een biljart, een kegelbaan en een schoolklas, waarvan we bijna de hele meubilering meenamen.

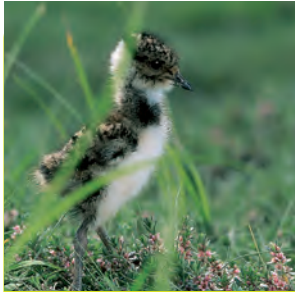
www.dbnl.org

*Foto's: Axel Smets, Carl Tiebos, Eddy Macquoy, Edgard Verhasselt, Francois Van Bauwel, Hubert Lehaen, Hugo Willox, Koen Grolus, Diane Appels, Eric Malfait, Frank Adriaensens, Vic Van Dyck, Leo Vaes, Liesbet Cleynhens, Luk Daniëls, Maarten Jacobs, Marc Mostien, Marc Slootmaekers, Marc Smets, Marcel Bex, Martin Van Steenbruggen, Misjel Decler, Natuurpunt Land Van Reyen, Natuurpunt Londerzeel, Peter Claus, Stad Scherpenheuvel Zichem, Stafen Josée De Roover, Tinne Wouters, Vlaamse Land Maatschappij, Walter Van Spaendonck
Tekeningen: Wout Willems, Pascal Symens
Redactie: Jeanne Van de Ven, Jenny Van Hoey, Luc Vervoort, Paul Tuerlinckx, Manu Vlaeyens, Liesbet Cleynhens*

Bedankt voor je bezoek! Tot weerziens in de Demerbroeken.

“Het westen is afgesloten door den zwaar geblokten heuvel van den Testelschen berg, die daar precies op zijn gat zit te wachten totdat er eens iets gebeuren zal in het broek of te Testelt”
(Steden en landschappen, Demervallei)

Word lid van Natuurpunt

Samen met ruim 73 000 gezinnen geef je zo een krachtig signaal aan de overheid.

Jouw lidmaatschap stelt ons in staat om méér natuur te beschermen. Het lidgeld bedraagt

20 euro voor het hele gezin. Goed om weten: je bent meteen lid tot eind 2009.

- Als lid van Natuurpunt ontvang je **4 keer per jaar Natuur.blad**, ons ledenblad boordevol informatie over de natuur in Vlaanderen.
- Natuurpunt nodigt je uit om deel te nemen aan de plaatselijke werking. Je blijft op de hoogte via het **plaatselijke contactblad**.
- Je kunt – met het hele gezin – **gratis** deelnemen aan alle **geleide wandelingen en fietstochten** van Natuurpunt.
- Je geniet **10% ledenkorting** bij aankoop van boeken, verrekijkers e.a. producten in de Natuurpuntwinkel.
- Je ontvangt ookeen aantrekkelijk **welkomspakket** met daarin onze fraaie **Fiets- en wandelgids** met 33 uitgestippelde wandelingen en fietstochten in de mooiste natuurgebieden van Vlaanderen en Wallonië. Je vindt er handige kaarten en heel wat praktische informatie.
- In het welkomspakket vind je ook een **CD met de meest voorkomende vogelgeluiden**.

Kom uit je schelp! De natuur heeft je nodig. En vice versa.